

Na cestu budete
potřebovat kostku cukru,
sladidlo nebo stévíi. Je
možné místo toho do
batůžku uskladnit i
sladkost. Pokud ani
jedno nemáte, odtrhněte
si, až bude třeba, tuto
kostku cukru.

Franta Habán Sauer - legenda (nejen) ze Žižkova

DOPROVODNÝ MATERIÁL KE HŘE

Franta Sauer (1882-1947) se stal legendou už za svého života. Byl to praotec žižkovského anarchismu, umělec a všeuměl, velmistr v oboru boření pomníků, postrach pokojných občanů a filmové techniky, kumpán Jaroslava Haška a vydavatel Švejka, pašerák, odbojář a spisovatel, který kam přišel, tam řádil jako Černá ruka. Pro někoho fanfarón, flamendr a neznaboh, pro jiného novodobý zbojník, brojící proti útlaku a nespravedlnosti, v každém případě však barvitá osobnost, o níž se na Žižkově vypráví dodnes.

START

V 19. století byly Čechy a Morava homolí Rakouska-Uherska. Cukrem zásobovali nejen domovinu, ale vyvážely ho až do osmanských zemí. Cukrářům se u nás dařilo a zájem o novinku - náhradní sladidlo sacharin (německy cukerin) - velký nebyl. Naopak. Lidé se obávali vedlejších účinků. Svou oblibu si získal za první světové války, kdy bylo nedostatkovým zbožím téměř vše nač si vzpomenete. Cukerin byl u nás zakázaný, stal se tedy komoditou vhodnou pro černý trh. Pašovalo se z Německa a Francie a nechyběl u toho ani legendární žižkovský Pepík, Franta Sauer, jenž je pro naši procházku inspirací. O pašování cukerinu za světové války vydal v roce 1920 knížku s příznačným jménem Pašeráci. Nebudeme Vás nutit knihu číst, ale zapojit se do pašeráckého gangu. Jistě už tušíte, proč jste si měli na cestu zabalit něco sladkého.

Vaším cílem je propašovat sladký kontraband skrze vyznačenou trasu! Doporučujeme nyní předat sladkost nejmladšímu členovi skupiny a trasou projít v nenápadném tempu (a trochu si pohvizdovat).

1. CUKERÍN

Dostali jste tip, že se v této zapadlé uličce občas zašívá strážník Mrkvička, aby si odpočinul od věčného chození a vklidu zabafal z dýmky. Měli byste si dát obzvláště pozor. Zrovna, když jste se objevili u páté lampy, ta sketa policajtská se objevila. Váš reflex zafungoval automaticky a zatímco se Vaše podrážky stočily vpravo, oči začaly studovat lampu, jako by to byla ukázka nejmodernějšího umění. Strážník Mrkvička nakouknul do uličky, a když zjistil, že je místo zabráno, vrátil se o trochu sklesleji k pochůzkaření. Zvládli jste to skvěle!

2. KAPSLOVNA: Továrna na střelné zápalky

Na tomto místě původně stávala viniční usedlost, kterou v roce 1804 koupil Jan Hrabánek, provozující výrobu paruk. Díky němu se začalo Vrchu sv. Kříže lidově říkat Parukářka. Dnes můžete vidět jedno ze stavení původní usedlosti na adrese Pod Parukářkou 4. Pokud se vydáte místo prozkoumat, doporučujeme dojít až na konec ulice, kde se tyčí komín bývalé Kapslovny (1825), továrny na rozbušky a náboje. Její jméno Vám neřekneme, protože se stalo součástí tajenky. Pokud nemáte po ruce knihu nebo připojení k internetu, stačí, když sejdete po schodech kolem bývalé vrátnice a rozhlédnete se kolem. V Jeseniově ulici č.p. 1522 je nade dveřmi její jméno.

Výroba nábojů nebyla bezpečná práce, dělníkům se nesměly potit ruce. Traduje se, že v kanceláři podniku jste si mohli přečíst upozornění "*Za život Vám neručíme, slušný pohřeb vystrojíme.*"

Sauer se s řadou dělníků z žižkovské továrny znal, jak ještě poznáme během naší procházky. A Kapslovna funguje dodnes, její výroba se kvůli bezpečnosti přesunula do Vlašimi (1936) a uvolnila místo rozrůstající se Praze. Část jejího objektu byla v 90. letech přestavěna na obytný dům.

3. KOSTEL SVATÉ ANNY

Kostel sv. Anny byl postaven spolkem sv. Bonifáce v roce 1911 v secesním stylu podle návrhu Eduarda Sochora. Po Praze není mnoho sakrální secese, považujeme to tedy za jednu ze zajímavostí, kvůli které se u sv. Anny alespoň na chvíli zastavit. Další zajímavostí je klášter, který byl o pět let později ke kostelu přistaven pro mlčenlivý řád karmelitánů. Karmelitáni se tím vrátili do Prahy po více než 130 letech od jejich zrušení Josefem II. I tak na Žižkově dlouho nevydrželi a po šesti letech byl prostor kláštera nabízen dalším řeholníkům. Bezúspěšně. Proto se v roce 1923 volné prostory přestavěly na obytný dům a faru. Sv. Anna zde stále je, mše v ní slouží římsko-katolická církev. Třeba budete mít štěstí a najdete otevřené dveře, abyste si mohli prohlédnout její výzdobu.

4. KOMENSKÉHO NÁMĚSTÍ

Náš Franta Sauer se objevuje také v románu Ivana Olbrachta *Anna Proletářka* z roku 1928 jako vedoucí organizace s tajemným názvem Černá ruka. Ta se pokoušela řešit problém, který velice dobře známe i z dnešní doby - nedostatek bytů. Černá ruka tlačila na majitele prázdných bytů, aby je pronajali. Sauer ubytoval Annu a jejího manžela v ulici, kterou jste právě prošli - v Jeseniově.

Jednoho odpoledne, když sama doma myla v kuchyni nádobí, někdo u předsíně zazvonil.(...)”Hehe, my jsme ta Černá ruka, Aninko, a jdeme si pro vás!” povídal Franta Sauer. Anna se zarazila. Trochu se dokonce polekala. Černá ruka? Tohle přece nebyla Černá ruka, která z bytů vyháněla boháče a usazovala tam chudáky? Tohle byl Franta Sauerů! Či to byl žert? (...) Byli to učedníci, kteří po skončené práci první vyrazili z Kapslovny. Hned potom vyhodila továrna nové skupiny, zase černě zachumelily, doháněly předešlé a předvoj práce šel rychle dolů (...) Bylo potřeba jen několika rychlejších kroků, aby obklopily Annu. Co je? Stěhování? Černá ruka” Soudruh Kotrba vysvětloval. Jakoby přednášel agitační řeč: “Ta krysa zakeřasovala byt za skladiště. Sama má pět pokojů a je tlustá jako prase. Tyhle chudáky tam nechce pustit. Čekají tam už dvě hodiny a keřas tam má komisaře a dva pendrekáře.”¹

Nyní se posuneme o několik desítek let dál, do 80. let 20. století. Bytů je stále nedostatek a jedním z řešení je výstavba nových domů na místě starých. Na Žižkově se bourala zástavba, která přes svou historickou hodnotu nestačila svou kapacitou a zároveň nesplňovala moderní představy o bydlení (například většina bytů měla sdílené toalety na pavlači).

Rozhlédněte se na náměstí. Poznáte, jaký dům se ubránil zboření? Pokud si nevíte rady s naší tajenkou, najdete na západní straně náměstí informační ceduli, která vám napoví. Jako bonus si na ní můžete prohlédnout, jak náměstí vypadalo v minulosti.

5. NEVIDITELNÁ KAPLE

Ve vnitrobloku za domy Rokycanovy a Prokopovy ulice se skrývá kaple, kterou postavili v předvečer 500. výročí upálení mistra Jana, tedy roku 1914. Možná se Vám nepodaří kapli vidět na vlastní oči, ani Franta Habán by nebyl dost vysoký. Můžete si ji ale zkusit představit... 3 2 1... vidíte ji? Máte-li chuť, můžete svou představu zachytit i na kus papíru, třeba zadní stranu posledního listu tohoto průvodce. Pokud Vás zajímá, jestli jste podobu trefili, podívejte se na obrázek kaple pomocí QR kódu, nebo zkuste štěstí, jestli je otevřeno, vchod najdete za rohem (v ulici Prokopova č.p. 216).

¹ OLBRACHT, Ivan. *Anna proletářka*. 15. vyd., (v Čs. spis. 2. vyd.). Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 124-142.

6. SOKOLOVNA

Nacházíte se před budovou žižkovské sokolovny, jejíž starší část, postavená podle plánů stavitele F. Hodka, pochází z let 1895-1898. Ve 20. a 30. letech byla dostavěná v moderním a funkcionalistickém stylu. Je to také rodiště fotbalového klubu Viktoria Žižkov.

Jsme přibližně v půlce naší cesty. Zkontrolujte Váš pašovaný kontraband, jestli je v pořádku a změňte nenápadně jeho umístění. Ostražitosti není nikdy dost!

7. NÁSTĚNNÁ MALBA NA RESTAURACI

Přečtěte si ukázkou z knihy, jejíž název je součástí tajenky a vstřebejte atmosféru!

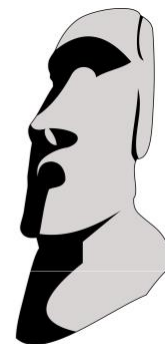
“Sychravý podzimní večer rozprostíral svá šerá chapadla nad Spojenými státy Žižkovskými. Hustá a neproniknutelná mlha, pověstná mlha žižkovská, sestupovala ze skaliských úbočí Židovských Pecí a ploužila se hýřícími bulváry i zatuchlými uličkami, dosahující až k západní hranici žižkovské republiky, k viaduktu “u Bulhara” (...).”²

8. PROKOPOVO NÁMĚSTÍ

Nejslavnější z kousků Franty Sauera se odehrál 3. listopadu 1918 na Staroměstském náměstí. Sloup, postavený na náměstí v roce 1648 k počtě panně Marii a vítězství nad Švédy, mnohým ležel v žaludku - považovali jej za symbolické stvrzení habsburské vlády nad českými zeměmi, které v rodícím se Československu nemá co dělat. Frantovi došla trpělivost jako prvnímu, a tak se vydal sloup zbořit. Vydával se za delegáta Národního výboru a povolal do centra Prahy četu žižkovských hasičů s provazem a žebříkem. Hasiči začali připravovat odstranění sloupu, dostali se ale do konfliktu s přihlížejícími lidmi, kteří chtěli monument zachovat. Proti těm se zase postavila část veřejnosti, která zboření podporovala, a vznikla tak menší potyčka. Do vzniklého zmatku přijeli skuteční zástupci Národního výboru, Frantovi se ale podařilo odvést jejich pozornost a sloup šel k zemi, rozbil se na kusy. Následně proběhla v novinách ostrá debata příznivců a odpůrců Sauerova činu, která tak docela neutichla dodnes. Franta se musel hájit u soudu, byl ale osvobozen.

Na Staroměstské náměstí se spolu nedostaneme. A možná ani nechceme. K potupě našeho hrdiny zde 4. června roku 2020 znovu postavili svržený sloup. Namísto toho Vám zde na Prokopově náměstí nabídneme k potěše oka sochy dvou žižkovských legend. Jedna vedle husitské bojovníky k památnému vítězství nad křižáky. Druhá pobavila miliony lidí svým ironickým náhledem na válku. Poznáte je? Koho byste na kamenný piedestal vynesli vy? Pokud by Vás (zrovna) nic nenapadlo, můžete si utrhnout jednu ze tří níže vyobrazených soch a zakrýt s ní jezdeckou sochu na hoře Vítkov. Tu uvidíte z konce Prokopovy ulice. Jak se Vám nová instalace líbí?

² RADA, Vlastimil a ŽÁK, Jaroslav, *název knihy je součástí tajenky*, Turnov: Müller a spol., 1933, s. 1.

nakreslete vlastní návrh sochy ↑↑↑

9. JERONÝMOVA ULICE

Památným Sauerovým podnikem byla rekonstrukce bitvy na Vítkově na místě činu 500 let poté, tedy 14. července 1920. Nápad získal politickou podporu, a tak byl skutečně velkorysý - účastníci měli k dispozici středověké zbraně, kostýmy, množství koní, hodnověrnou vozovou hradbu i srub obránců Vítkova a pro záznam filmové kamery. Měli ale také přístup k lahodným nápojům ze žižkovských hospod, takže bitvu začínali ve stavu značného rozjaření a poněkud nezdravého odhodlání zvítězit. Místo aby "husité" nechali "křížáky" dojet na kopec a symbolicky je odrazili, pustili na ně ze svahu bojové vozy. Rytířská jízda, kterou Franta sestavil z dělníků ze žižkovské Kapslovny, tedy továrny na výbušniny, projevila vpravdě výbušnou povahu. Odpověděla bezhlavým útokem na kališnické opevnění, přičemž jaksi zapomněla, že má za úkol prohrát. Husitská posádka se oproti historickým faktům dala na útek, získala ale posilu v divácích, kteří se vrhli do víru bitvy. Vše skončilo jak jinak než v hromadné vřavě, bitce a chaosu.

10. KNIHOVNA ŽIŽKOV A VYSTŘELENÉ

VOKO Sláva nazdar výletu!

Nedaleko odtud už se kalný veletok Koněvovy/Husitské ulice vlévá do centra Prahy a kouzlo Žižkova končí. Děkujeme, snad Vám procházka s Frantou Sauerem osladila život!

Literatura, zdroje a zajímavé odkazy

ČVANČARA, Jaroslav a ČVANČARA, Miroslav: Městská část Praha 3 v proměnách času, Úřad městské části Praha 3, 2019.

FUNK, Vít: Dějiny židlochovického cukrovaru, bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita Brno 2017, dostupné on-line:
https://is.muni.cz/th/wz0ij/Bakalarska_prace.pdf

KRUPKA, Jaroslav: Nepovedená bitva i stržení sloupu. Žižkovský bohém Sauer se zapsal do dějin, Pražský deník 26.3. 2019, dostupné on-line:
<https://prazsky.denik.cz/pribeh-prazana/zizkovsky-bohem-franta-haban-sauer-se-komunismu-nedozil-20190326.html>

Sacharin in Ecce homo, Český rozhlas Brno 27. 2. 2004, dostupné on-line:
<https://brno.rozhlas.cz/ecce-homo-sacharin-6469914>

SEIPLT, Jakub: Žižkovská zbrojovka, po níž zbyl jen komín, Žižkovské listy 23.2. 2018, dostupné on-line: <http://www.zizkovskelisty.cz/spolecnost/zizkovska-zbrojovka-po-niz-zbyl-jen-komin>

TROJAN, Pavel, VLK, Jan: Republika Žižkov, Česká televize, ČT24 29.11. 2012, dostupné on-line:<https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1131673-republika-zizkov>

E-knihy dostupné z databáze Městské knihovny v Praze:

SAUER, Franta: Franta Habán ze Žižkova, Městská knihovna v Praze 2019, dostupné on-line: <https://search.mlp.cz/cz/titul/franta-haban-ze-zizkova/4443712/>

SAUER, Franta: Pašeráci, Městská knihovna v Praze 2018, dostupné on-line: <https://search.mlp.cz/cz/titul/paseraci/4436371/>